

EĞİTİM BİLİMLERİ VE UYGULAMA

ALTI AYLIK EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN 1303 - 6475

Anne-babalarda ve çocuklarda
dijital okuryazarlık

30

Aralık 2016, Cilt 15, Sayı 30
December 2016, Volume 15, Number 30

EDUCATIONAL SCIENCES AND PRACTICE

SEMIANNUAL JOURNAL ON EDUCATIONAL SCIENCES

BAŞ EDİTÖR YARDIMCI EDİTÖR
(EDITOR-IN-CHIEF) (ASSOCIATE EDITOR)

Dr. Nurettin Şimşek Dr. Hale Ilgaz

ARAŞTIRMA EDİTÖRÜ
(RESEARCH EDITOR)

Dr. Bekir Özer

GELİŞTİRME EDİTÖRÜ
(DEVELOPMENT EDITOR)

Dr. Soner Yıldırım

İNCELEME EDİTÖRÜ
(REVIEW EDITOR)

Dr. Cem Babadoğan

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Dr. Özden Demirkan, Gazi Üniversitesi Dr. S. Güzin Mazman, Uşak Üniversitesi
Dr. Cem Babadoğan, Ankara Üniversitesi Dr. Bekir Özer, Doğu Akdeniz Üniversitesi
Dr. Özlem Çakır, Ankara Üniversitesi Dr. Nurettin Şimşek, Ankara Üniversitesi
Dr. M. Banş Horzum, Sakarya Üniversitesi Dr. Soner Yıldırım, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Mehmet Kurt, Ankara Üniversitesi Dr. Halil Yurdugül, Hacettepe Üniversitesi

HAKEM VE DANIŞMA KURULU / REFEREE AND ADVISORY BOARD *

Dr. Gönül Akçamete, Ankara Üniversitesi Dr. Sema Kaner, Ankara Üniversitesi
Dr. Buket Akkoyunlu, Hacettepe Üniversitesi Dr. Fitnat Kaptan, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Yavuz Akpınar, Boğaziçi Üniversitesi Dr. Cahit Kavcar, Ankara Üniversitesi
Dr. Meral Aksu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Dr. Ercan Kırız, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Ayfer Alper, Ankara Üniversitesi Dr. Hüseyin Korkut, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Müge Artar, Ankara Üniversitesi Dr. Tiffany A.Koszalka, Syracuse University
Dr. İnayet Aydın, Ankara Üniversitesi Dr. Adnan Kulaksızoglu, Fatih Üniversitesi
Dr. Cem Babadoğan, Ankara Üniversitesi Dr. Mehmet Kurt, Ankara Üniversitesi
Dr. Hasan Bacanlı, Yıldız Teknik Üniversitesi Dr. Ömer Kutlu, Ankara Üniversitesi
Dr. H. İbrahim Bülbül, Gazi Üniversitesi Dr. M. David Merrill, Utah State University
Dr. Şener Büyükoztürk, Gazi Üniversitesi Dr. Ahmet Ok, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Özlem Çakır, Ankara Üniversitesi, Dr. Selahiddin Öğülmüş, Ankara Üniversitesi
Dr. Figen Çok, TED Üniversitesi Dr. Bekir Özer, Doğu Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öden Demirkan, Gazi Üniversitesi Dr. Alexander Romizowski, Syracuse University
Dr. Ali Dönmez, Ankara Üniversitesi Dr. Norbert M. Seel, Freiburg University
Dr. Hüsnü Enginarlar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Dr. J. Michael Spector, Syracuse University
Dr. Münire Erden, Yıldız Teknik Üniversitesi Dr. Engin A. Sungur, University of Minnesota
Dr. Akif Ergin, Başkent Üniversitesi Dr. Hasan Şimşek, Bahçeşehir Üniversitesi
Dr. Mustafa Ergün, Afyon Kocatepe Üniversitesi Dr. Nurettin Şimşek, Ankara Üniversitesi
Dr. İbrahim Gökdaş, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Dr. Mine Tan, Ankara Üniversitesi
Dr. Barbara Grabowski, Penn State University Dr. Ezel Tavşancıl, Ankara Üniversitesi
Dr. Sibel Güneysu, Başkent Üniversitesi Dr. Necmettin Teker, Ankara Üniversitesi
Dr. Tanju Gürkan, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Dr. Hasan Ünder, Ankara Üniversitesi
Dr. M. Banş Horzum, Sakarya Üniversitesi Dr. Soner Yıldırım, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. David Jonassen, University of Missouri Dr. Halil Yurdugül, Hacettepe Üniversitesi

**Soyadı alfabetik sırasnda / In alphabetical order*

EĞİTİM BİLİMLERİ VE UYGULAMA

ALTI AYLIK EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN 1303 - 6475

Current Abstracts, EBSCOhost,
Education Research Complete,
Education Research Index,
Educational Technology Abstracts,
Educational Research Abstracts Online,
TOC Premier
ASOS Index
Türk Eğitim İndeksi'nde
indekslenmekte ya da özetlenmektedir.

Abstracted or indexed in:
Current Abstracts, EBSCOhost,
Education Research Complete,
Education Research Index,
Educational Technology Abstracts,
Educational Research Abstracts Online,
TOC Premier
ASOS Index
Türk Eğitim Index.

Aralık 2016, Cilt 15, Sayı 30
December 2016, Volume 15, Number 30

30

EDUCATIONAL SCIENCES AND PRACTICE
SEMIANNUAL JOURNAL ON EDUCATIONAL SCIENCES

EĞİTİM BİLİMLERİ VE UYGULAMA DERGİSİ

JOURNAL OF EDUCATIONAL SCIENCES AND PRACTICE

ISSN 1303-6475

HAKEMLİ, ALTI AYLIK DERGİ / REFEREED, SEMIANNUAL JOURNAL

Yayıncı / Publisher

EĞİTİM BİLİMLERİ VE UYGULAMA DERNEĞİ

Yönetim Kurulu Adına

Nurettin Şimşek

Sorumlu Müdür / Responsible Director

İbrahim Gökdaş

Dizgi / Typesetting

S. Güzin Mazman

Web Tasarım / Web Design

Barış Sezer, Denizler Yıldırım

GrafikTasarım/Graphical Design

Pınar Nuhoglu Kibar

Düzeltilme / Proof Reading

Cem Babadoğan, Mehmer Kurt, Özden Demirkan

Uluslararası İlişkiler /International Relations

Hale Ilgaz

Yönetim Yeri / Headquarters

Eğitim Bilimleri ve Uygulama Derneği

İnkılap Sokak 3/7 Kızılay, Ankara

Web

www.ebuline.com

Edinme / Subscription

Açık erişimlidir.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma / Research

Anne-Babaların Çocuklarının ve Kendilerinin Dijital Okuryazarlık Düzeylerine İlişkin Görüşleri / <i>Opinions of Parents About Their Children and Their Own Level of Digital Literacy</i>	45-72
Çiğdem Acar	

Bölüm Editörü

Prof. Dr. Bekir Özer
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
bekir.ozar@emu.edu.tr

**Anne-Babaların Çocuklarının ve Kendilerinin Dijital
Okuryazarlık Düzeylerine İlişkin Görüşleri**

ANNE-BABALARIN ÇOCUKLARININ VE KENDİLERİNİN DİJİTAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Çiğdem Acar
Milli Eğitim Bakanlığı

Özet

Bu araştırma, anne-babaların kendilerinin ve ilkokul, ortaokul ve liseye devam eden çocuklarının dijital okuryazarlıklarına ilişkin değerlendirmelerini belirli değişkenlere göre değişimini incelemek amacıyla; ilişkisel tarama modeline uygun olarak planlanıp, gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, toplam 309 anne ve babadan oluşan çalışma grubuna uygulanan Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği aracılığı ile 2014 yılı kasım ayında toplanmıştır. Sorumlu yazar tarafından geliştirilen ve toplam 41 maddeden oluşan ölçek; farkındalık, bağlamsal kullanım, güvenli katılım, dijital kimlik yönetimi ve temel araç ve ortamlar bilgisi olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Elde edilen verilerin çözümlemesinde betimsel istatistiklerin yanı sıra; ilişkili ölçümler için t testi, tek boyutlu ANOVA gibi testler bir arada kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; anne ve babaların kendilerinin dijital okuryazarlıklarına ilişkin değerlendirmeleri, çocuklarına ilişkin değerlendirmelerinden her bir alt ölçek düzeyinde anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Anne ve babalar kendilerini, dijital okuryazarlığın tüm alt ölçekleri düzeyinde çok yeterli olarak değerlendirmekte ve kendilerine ilişkin değerlendirmeleri, cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre değişmektedir. Anne ve babaların çocuklarına ilişkin değerlendirmelerinde ise; temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeğinde çocuklarını çok yeterli olarak değerlendirdikleri ancak farkındalık, bağlamsal kullanım, güvenli katılım ve dijital kimlik yönetimi gibi diğer alt ölçekler düzeyinde ise orta yeterli olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Dijital okuryazarlık, yeni okuryazarlıklar, anne ve baba stilleri, yeterlik.

OPINIONS OF PARENTS ABOUT THEIR CHILDREN AND THEIR OWN LEVEL OF DIGITAL LITERACY

Cigdem Acar

Ministry of National Education, Turkey

Abstract

This study was planned and conducted in the relational surveying model in order to examine parents' evaluations about the digital literacy levels of their own and their children who are primary, secondary and high school students in the light of some certain variables. The data of the study were collected in November 2014 by means of the Digital Literacy Evaluation Scale applied to the study group consisting of a total of 309 mothers and fathers. The scale, which was formed with 41 items and developed by the researcher, has five factors including awareness, contextual use, secured participation, digital identity management, the knowledge of primary devices and medias. In the analysis of the obtained data, t-test, t-test for related measurements and one-dimensionional ANOVA were used as well as descriptive statistics. According to the research findings; parents' self-evaluations of digital literacy are significantly higher than their children's evaluations at each subscale level. Mothers and fathers evaluate themselves as very competent at all subscales of digital literacy, and their self-evaluations vary according to gender and age variables. In the evaluations of the mothers and fathers regarding their children; It was seen that they evaluated their children as very sufficient in the the knowledge of primary devices and medias sub-scale, but they evaluated their children as medium sufficient at the level of other subscales such as awareness, contextual use, secure participation and digital identity management.

Keywords

Digital literacy, new literacies, parent styles, competence.

GİRİŞ

Endüstriyel toplumdan bilgi toplumuna geçişle beraber günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen bilgi ve iletişim teknolojileri, günümüzde genel olarak dijital (sayısal) teknolojilerden oluşmaktadır. Analog olmayan her türden telefon, bilgisayar, medya oynatıcı ile internetin yanı sıra bunlarla ilgili yazılımları da ifade eden dijital teknolojiler, kendilerine her geçen gün yeni kullanım alanları bulmaktadırlar. Dijital teknolojilerin yaygınlaşması; dijital ortamlardaki bilgiye erişebilme ve bilgiyi organize edip düzenleyebilme yeterliği hem dijital teknolojilerin kendisine hem de bu teknolojiler aracılığıyla elde edilen bilgiye eleştirel olabilme gibi birtakım yeterlikler anlamına gelen dijital okuryazarlık kavramını önemli bir araştırma alanı olarak belirmesine neden olmuştur.

Farklı çalışmalara göre internet ortamında sosyalleşmek, oynamak, mail göndermek, web sayfalarını ziyaret etmek gibi bilgisayar temelli etkinlikleri kullanan ergen ve çocukların sayısı her geçen gün artmaktadır (Vasile, 2012). Prensky ve Vasile'nin (Prensky, 2001; Vasile, 2012) de ifade ettikleri gibi, dijital teknolojilerin etrafımızı bu şekilde sarması çok kısa bir süre içinde gerçekleşmiş olup, Martin'in de doğruladığı gibi dünyada bir e-yayılım söz konusudur (Martin, 2005). Söz konusu bu teknolojiler, çoğu durumda bir şekilde internet ile bağlantılıdır (Vasile, 2012). Yine sosyo-ekonomik durumu en alt %25'lik kesimden gelen öğrenciler, en ayrıcalıklı %25'lik kesimden gelen öğrencilerden daha fazla oranda internette zaman geçirdikleri ve toplumun tüm düzeylerinde bugünün çocuk ve ergenleri yüksek bağlantılı bir ortamda büyümekte oldukları ifade edilmiştir (OECD, 2016).

İnternet; çocuklara etkileşimli oyunlara katılım, bilgiye erişim, çevresiyle iletişime geçme, sosyalleşme gibi fırsatlar sunmaktadır. Kuramsal olarak internet kullanımı, bilişsel ve sosyal gelişimi harekete geçirmektedir (Young, 2008). Öte yandan bazı araştırmalar, çocukluk dönemindeki internet kullanımı ile akademik performans ve okuma başarı arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Cavanaugh, Gillan, Kromrey, Hess, & Blomeyer, 2004; Jackson vd., 2006). Gelişimsel yönden; web sayfalarını ziyaret etme, resim ve materyalleri yorumlama türü etkinlikler çocukların bilişsel süreçlerini harekete geçirmektedir. Web sayfaları ziyaret edildiğinde planlama, arama stratejileri, bilgiyi değerlendirme gibi meta bilişsel işlevler aktif hale gelmektedir. Bilgisayar etkinlikleri, özellikle bir defada birden fazla uyarıcıyı izleme, diyagramları okuma, ikonları algılama, uzamsal ilişkileri görselleştirme yeteneğini artırabilmektedir (Johnson, 2010).

Dijital teknolojilerin toplum ve ekonomide artan bir şekilde kullanılmakta ve öğrenme, zaman geçirme, iletişime geçme ve çalışma yöntemlerini değiştirmekte olduğu ifade edilmiştir (Ala-Mutka, 2011). İnternet ve özellikle sosyal medya teknolojileri farklı bireylerce farklı amaçlar için kullanılmaktadır; çevrimiçi olanlar başkalarıyla iletişime geçebilmekte ve bilgi kaynaklarına erişebilmektedirler. Van Deursen ise yaptığı doktora tez çalışması sonucunda internet kullanımından

bireyin kişisel yarar sağlayabileceği beş farklı alandan bahsedilebileceğini ileri sürmüştür (Van Deursen, 2010): sosyal, ekonomik, politik, kültürel alanlar ve sağlık alanları olarak sıralanabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sadece okul veya çocukların günlük hayatlarında değil, aynı zamanda ev ortamına da dâhil olmuştur. Başka bir deyişle evler, çocukların bu teknolojileri kullandığı en önemli mekanlardan birisi haline gelmiştir. Livingstone ve arkadaşlarının Avrupa Çocukları Çevrimiçinde Projesi kapsamında, 25 Avrupa ülkesinde 09-16 yaş aralığındaki 25.142 çocuk ve anne-babalarıyla gerçekleştirdiği anket bulgularına göre; 9-16 yaş aralığındaki internet kullanıcılarının %49'unun internete kendi odalarından, %33'ünün cep telefonu veya mobil teknolojiler aracılığı ile, büyük çoğunluğu (%87) ise evlerinden girdiğini ifade etmişlerdir (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011). Türkiye'de evden internete girenlerin oranı %52 olarak belirtilmektedir (Haddon & Livingstone, 2012).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre; 06-15 yaş aralığında internete giren çocukların %65.6'sının internete daha çok evden girdiklerini, bu oranın 06-10 yaş aralığında %76.5, 10-15 yaş aralığında ise %59.3 olduğu belirtilmektedir. Daha düşük yaşlarda evden internete bağlanma oranının, ileri yaşlara göre daha yüksek olması son derece normal ifade edilebilir (TÜİK, 2013).

İnternet, bilgisayar veya genel olarak dijital araçların kullanımı birçok fırsatı sunmasının yanı sıra, çeşitli sorunlara da kaynaklık edebilir. Araştırmacılar, bilgisayar oyunlarındaki şiddet, bilgisayarın süresiz kullanımıyla beraber bilgisayar ve internet bağımlılığı, bilinçsiz olarak pornoya kolay erişim ve porno ve cinsel içeriklere maruz kalma ve diğer kontrol edilemeyen içerik, özel hayata saldırı gibi olumsuz sonuçlara aracılık edebildiğini belirtmişlerdir (Çankaya & Odabaşı, 2009).

Başla bir araştırmaya göre internet ortamında karşılaşılan riskleri; bağlantı (tanımadığı kişilerle çevrimiçi görüşme ve internet bağlantısı üzerinden tanıştığı kişilerle yüz yüze görüşme gibi) riskleri; içerik (cinsel içeriklere maruz kalma ve cinsel içerikli resimlerle karşılaşma, yanlış bilgi aktarma, internet bağımlılığı gibi) riskleri ve ticari riskler olmak üzere üç kategoride ele almak mümkündür (Valcke, De Wever, Van Keer, & Schellens, 2011).

Avrupa Çocukları Çevrimiçinde Projesi bulguları; 11-12 yaş aralığındaki internet kullanıcılarının %40'ı başkalarından gelen hoş olmayan mesajları nasıl engelleyebileceklerini bilmediklerini ortaya çıkarmış ve 9-16 yaş aralığındaki çocukların %55'i kendi yaşlarındaki çocukları rahatsız edecek şeylerin internette olduğunu, %12'si ise internette herhangi bir şeyin kendilerini rahatsız ettiğini belirtmişlerdir; çocuklarının bu durumundan haberdar olan anne ve babaların oranı ise %8'dir. Çocukların %14'ü cinsel içerikli resim gördüklerini ifade etmişlerdir (Livingstone vd., 2011). Türkiye'de de bu oranın Avrupa ortalamasına yakın olduğu belirtilmiştir (Haddon & Livingstone, 2012).

Anne ve babalar ve çocukları üzerinde yapılan başka bir araştırmaya göre, gerçekte çocukların olumsuz internet içeriğine maruz kalmaları anne ve babaların umduğundan daha fazladır ve çoğu durumda aileler, çocuklarının olumsuz internet içeriğine maruz kalmaları konusunda ilgisiz ya da umursamaz durumdadırlar (Cho & Cheon, 2005). Bu ve benzer risk ve tehditlerin, internetten önceki zamanlarda da olduğunu ancak çevrimdışı tehditlerden korunmaya yönelik önlemlerin (fiziksel engeller, belirli alanlara erişimi engelleyen yaş ile ilgili normlar ve yetişkin denetimi gibi) doğası gereği açık olan sanal ortama taşınmak ve uygulamak zordur (OECD, 2016).

Prensky'ye göre, dijital çağa doğmuş bu neslin dijital teknolojilerin üstesinden gelme konusunda gerçekten becerikli oldukları görüşü tartışmaya açıktır (Prensky, 2001). Livingstone ve diğerleri (2011); 11-16 yaş aralığındaki çocukların dijital güvenlik becerilerinin yaklaşık yarısına sahip oldukları, daha genç bireylerin ise önemli becerilerde (geçmiş silmek, sosyal ağlarda güvenlik ayarlarını değiştirmek veya istenmeyen mesajları önlemek gibi) daha yetersiz oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Livingstone ve diğerlerinin (2011) aktardığına göre, 9-16 yaş aralığındaki çocukların anne ve babalarının %49'u internete günlük olarak düzenli girerken (çocuklarda bu oran %60), %24'ü hiç interneti kullanmamaktadır. "İnternet hakkında anne ve babamdan daha fazla şey biliyorum" sorusuna çocukların %36'sı "çok doğru", %31'i "biraz doğru" ve yaklaşık üçte biri (%33'ü) "doğru değildir" derken; Türkiye'deki çocukların da çoğunluğu, anne ve babalarından daha fazla şey bildiklerini ifade etmişlerdir. Her beş anne ve babadan dördü çevrimiçi ortamda çocuklarını rahatsız eden risk ve tehlikeyi ele almaları konusunda çocuklarına yardım edebileceklerine inanıyorlar. Fakat çocuklar anne ve babalarından farklı düşünmektedirler.

Farklı araştırmalarda, çevrimiçi ortamda veya dijital araçlarla geçirilen zamanın giderek artıp, yaş sınırının ise düşmesiyle beraber çocuk ve gençlerin daha çok ev ortamında bu teknolojileri kullanmakta olduğu ifade edilmiş; hayatın tüm yönleriyle (okul, boş zaman faaliyetleri, günlük faaliyetler gibi) iç içe geçmiş olan dijital teknolojilerin etkin ve verimli kullanımı konusunda çocuk ve gençlerin desteklenmeleri ve yönlendirilmeleri noktasında anne ve babaların önemli birer aktör olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu durum; çocuklarının bu teknolojilerle olan gelişim süreçlerine katkı sağlayabilmek için anne ve babaların bu teknolojiler konusunda sahip oldukları bilgi, beceri, yetenek, strateji ve yaklaşımları veya bunların toplamı olan dijital okuryazarlığı önemli bir değişken olarak ortaya çıkarmaktadır.

Dijital okuryazarlık kavramını popüler hale getiren Paul Gilster dijital okuryazarlığı, bilgisayarlar yoluyla bilgi sunulduğu zaman geniş kaynaklardan farklı biçimlerde bilgiyi kullanma ve anlama yeteneği olarak tanımlamaktadır (Pool, 1997). Temelde bilişsel bir faaliyettir. Dijital okuryazarlık aracılığıyla birey

sadece bazı şeyleri bulma becerisi elde etmez, aynı zamanda yaşamda bunları kullanma, yaşama bu bilgileri transfer etme ve kazanılan bilginin eleştirel olarak değerlendirilmesi yeterliğini de kazanır (Martin, 2008).

Dijital okuryazarlık; akademik uygulamalar, medya okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, BİT becerilerinin toplamıdır (Belshaw, 2012). Martin'in de ifade ettiği gibi; (2005) dijital okuryazarlık, BİT okuryazarlığından çok daha geniş bir kavramdır ve bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve görsel okuryazarlık gibi çeşitli okuryazarlık türlerini tamamen olmasa da kısmen kapsar.

Gee den Ala-Mutka'nın (2011) aktardığına göre, genç insanlar için teknolojiye erişim şansı vermek yeterli değildir. Onlar yetişkin rehberliğine veya zengin öğrenme sistemlerine ihtiyaç duyarlar. Eğer bunlar olmazsa bu teknolojilerin olanakları gençlerce fark edilmez. Teknolojinin olanakları fark edilmediği gibi risk ve zararlarından korunma konusunda da savunmasız kalırlar.

Buraya kadar yapılan açıklamalar, dijital teknolojilerin bireyin günlük yaşamının her boyutuna dahil olduğunu ve yaşamına derin ve hızlı bir şekilde etki ettiğini göstermektedir. Araştırma sonuçları; çocuk ve gençlerin dijital teknolojilerle evde geçirdikleri zamanın arttığını fakat birtakım risk ve tehlikelerin üstesinde gelemedikleri ve dijital ortamda okuma yeterliklerinde eksik oldukları gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Eksiklikleri karşılama ve çocuklarını yönlendirme konusunda anne ve babaları önemli birer arabulucu olmakta ve arabuluculuk rolünde, kendi dijital yeterlikleri önemli olmaktadır. Farklı araştırmalar; dijital teknolojilerin kullanımı konusunda çocukların görüşüne başvurularak, kendilerinin anne babalarından daha fazla bilgiye sahip olduklarını belirtse de gerçekte hem anne ve babanın hem de çocuğunun dijital okuryazarlıklarının ne düzeyde olduğu önemli bir sorun olarak kalmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı; ilkökul, ortaokul ve lise düzeyindeki çocukların anne ve babalarının kendilerinin ve çocuklarının dijital okuryazarlıklarına ilişkin değerlendirmelerini ortaya koymak ve belirli değişkenlere göre değişimini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirmeleri nedir?
2. Anne babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirmeleri kendi cinsiyet ve yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Anne ve babaların çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirmeleri nedir?
4. Anne ve babaların kendilerinin ve çocuklarının dijital okuryazarlık değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesine ilişkin açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama modeline uygun olarak planlanıp gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları olarak tanımlanmıştır (Karasar, 1995). İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını ya da derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu çalışmada bir yandan anne ve babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin değerlendirmeleri hem ayrı ayrı hem de karşılaştırmalı olarak incelenirken, aynı zamanda elde edilen bulguların belirli değişkenlere göre değişimi de test edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Tunceli merkezde yaşayan ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde çocuğu bulunan 309 anne ve baba oluşturmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri Çizelge 1’de gösterilmiştir. Çizelge 1 incelendiğinde katılımcıların; %42.1’i anne (n=130) ve %57.9’u babadır (n=179). Yaş aralıklarına ilişkin olarak katılımcıların; %1.9’u 20 yaş ve altı (n=6), %11.0’ı 21 ve 30 yaş arası (n=34), %35.6’sı 31 ve 40 yaş arası (n=110), %46.9’u 41 ve 50 yaş arası (n=145) ve %4.5’i 51 yaş ve üstü (n=14) olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyine ilişkin olarak ise katılımcıların; %7.1’i ilkökul (n=22), %6.1’i ortaokul (n=19), %22.7’si lise (n=70), %16.5’i ön lisans (n=51), %34.0’ı lisans (n=105) ve %13.6’sı lisansüstü (n=42) mezunudur. Katılımcıların; %27.5’i ilkökul (n=85), %40.8’si ortaokul (n=126) ve %31.7’si ise lise (n=98) eğitim kademesinde öğrenim gören çocuğa sahiptir.

Çizelge 1. Anne ve Babaların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Demografik Bilgiler		f	%
Cinsiyet	Kadın	130	42.1
	Erkek	179	57.9
Yaş	20 yaş ve altı	6	1.9
	21 ve 30 yaş arası	34	11.0

(devam ediyor)

Çizelge 2(devam). Anne ve Babaların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Demografik Bilgiler	f	%	
Yaş	31 ve 40 yaş arası	110	35.6
	41 ve 50 yaş arası	145	46.9
	51 yaş ve üstü	14	4.5
Eğitim düzeyi	İlkokul	22	7.1
	Ortaokul	19	6.1
	Lise	70	22.7
	Önlisans	51	16.5
	Lisans	105	34.0
	Lisansüstü	42	13.6
	Değerlendirilen çocuğun eğitim kademesi	İlkokul	85
Ortaokul		126	40.8
Lise		98	31.7
Toplam		309	100.0

Veri Toplama Aracı

Anne ve babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirmelerini belirlemek için araştırmacı tarafından Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde anne ve babalarla ilgili demografik sorular varken, ikinci bölümde çocuklarıyla ilgili demografik sorular ve anne ve babaların, dijital okuryazarlık/yeterlikler bağlamında kendilerini ve çocuklarını değerlendirmelerine yönelik maddeler yer almaktadır.

Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği geliştirilme aşamasının ilk basamağında dijital okuryazarlık kuramsal alanıyla ilgili alan yazın ve yapılmış ölçekler incelenmiş ve madde havuzu oluşturulmuştur. Değişik bağlamlarda Ortak Bilgi Sistemleri Komitesinin (JISC) dijital okuryazarlıklar haritası (JISC, 2009), Avrupa Birliği'nin dijital yeterlik ve alt yeterliklerle ilgili raporları (European Union, 2006) madde havuzu oluşturmada kullanılan başlıca kaynaklardır. Ancak ölçeğin boyutlarını ve maddelerini oluştururken temel olarak alınan sistematik çerçeve, Avustralya Yenilik ve İş Becerileri) dijital

okuryazarlıklarla ilgili beceri, tutum ve bilgi gibi yeterliklerle ilgili sunduğu kavramsal çerçevesi (IBSA, 2010) olmuştur.

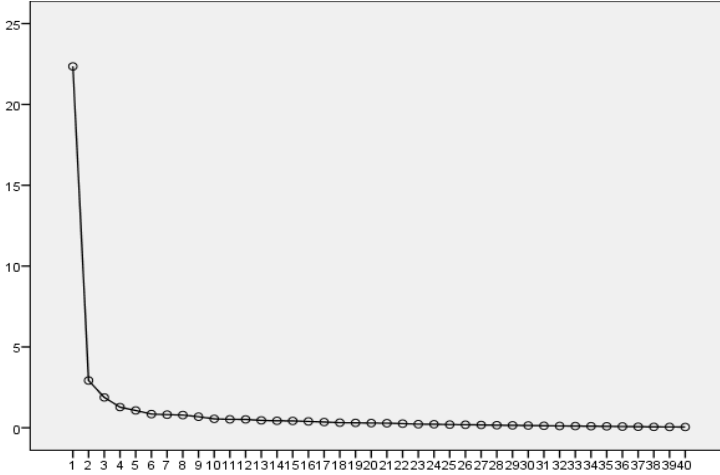
Alan yazındaki dijital okuryazarlık/yeterlik ile ilgili kavramsal raporlar ve çerçevelerin incelenmesi sonucunda toplam 69 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Beşli derecelendirme likert tipi ölçek türüyle hazırlanan ön taslak, kapsam geçerliği için iki ölçme ve değerlendirme ve yedi bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümünden uzmanın incelemesine sunulmuştur. Uzman değerlendirmesi sonucunda, içerik uygunluğunu sağlamayan 7 madde atılmış ve gelen öneriler doğrultusunda ifadesi ve içeriği uygun olmayan maddeler için düzenlemeler yapılmıştır. Uzman değerlendirmeleri sonucunda, ölçek geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapmak için 62 maddeyle ön uygulama aşamasına hazır hale getirilmiştir.

Çizelge 3. Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği Döndürme Öncesi ve Sonrası Faktörlerin Özdeğerleri ve Açıklanan Varyans Miktarları

Faktör	Başlangıç Değerleri			Döndürme Sonrası Değerler		
	Özdeğer	Açıklanan varyans	Toplam Varyans	Özdeğer	Açıklanan varyans	Toplam Varyans
1	22.85	55.74	55.74	10.55	25.73	25.73
2	3.03	7.40	63.14	7.82	19.07	44.80
3	1.89	4.62	67.76	4.87	11.89	56.69
4	1.29	3.14	70.89	3.55	8.67	65.36
5	1.13	2.75	73.64	3.40	8.29	73.64

Eldeki verilere, yapı geçerliği kapsamında açımlayıcı faktör analizi (temel bileşenler analizi) uygulanmıştır. Ön uygulamada kullanılan örneklem büyüklüğünün temel bileşenler analizi için uygun olup olmadığına bakıldığında, KMO değeri .940, yani örneklem büyüklüğünün temel bileşenler analizi için çok yeterli olduğu görülmüştür. Gözlenen değişkenler arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin varlığından ve dolayısıyla değişkenlerin faktör çıkartmaya uygunluğunu test etmek için uygulanan Bartlett uyum iyiliği testi ($p = .000$) sonucunun da anlamlı olduğu görülmüştür. Temel bileşenler analizinin ön koşulları karşılandıktan sonra uygulanmasına başlanmış ve analiz yapılırken faktör yük değeri .40'tan düşük olan maddelerin görünmemesi istenmiştir. Analiz esnasında varimax döndürme tekniği uygulanmıştır. Binişik olduğu görülen 21 madde ölçekten çıkarılmıştır. Madde çıkarma ve döndürme işlemleri sonunda Çizelge

2’de görüleceği gibi ölçek, özdeğeri 1’den büyük toplam beş faktörden oluşmuştur ki nitekim yamaç eğim grafiği (bkz. Şekil 1) de bu bulguyu desteklemiştir. Beş faktörün açıkladığı toplam varyans ise %73.643’dır (bkz. Çizelge 2). Hem ölçeğin bütünü için hem de alt ölçeklerin güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla iç tutarlık yöntemlerinden olan Cronbach α değerleri hesaplanmıştır. İç tutarlık testi olan Cronbach α için kabul değerleri Field tarafından .7 ve .8 kabul edilebilir değerler olarak belirtilmiştir. Ancak psikolojik yapılarla ilgilendiğinizde yapının çeşitliliğinden dolayı .7’nin altında değerlerin de beklenilebileceğini ifade etmiştir (Field, 2013). Hesaplanan Cronbach α değerleri; 41 maddeden oluşan ölçeğin bütünü (bkz. Ek) için .980, 17 maddeden oluşan farkındalık alt ölçeği için .968, dokuz maddeden oluşan bağlamsal kullanım alt ölçeği için .958, altı maddeden oluşan güvenli katılım alt ölçeği için .928, dört maddeden oluşan dijital kimlik yönetimi alt ölçeği için .908 ve beş maddeden oluşan temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeği için .899 olarak bulunmuştur.

Şekil 1. Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeğinin Yamaç Eğim Grafiği

Verilerin Analizi

Katılımcı profilini belirlemeye yönelik olarak veriler, sayı ve yüzde gibi betimsel istatistik teknikleriyle analiz edilmiş ve araştırma amaçları doğrultusunda çizelgeler içinde verilmiştir.

Anne ve babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin değerlendirmeleri üzerinden, dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemek için aritmetik ortalama puanlarından yararlanılmıştır. Bu puan aralıkları her bir alt ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar ile dereceleme düzeyleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

Belirlenmiş puan aralıklarının karşılık geldiği dijital okuryazarlık düzeyleri Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 4. Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği ve Alt Ölçekler için Belirlenmiş Puan Aralıkları

Düzyey \ Ölçek	Farkındalık	Bağlamsal Kullanım	Güvenli Katılım	Dijital Kimlik Yönetimi	Temel Araç ve Ortam Bilgisi	Dijital Okuryazarlık
Tam yeterli	73-85	41-45	26-30	17-20	21-25	173-205
Çok yeterli	59-72	33-40	21-25	14-16	17-20	140-172
Orta yeterli	45-58	25-32	16-20	11-13	13-16	107-139
Az yeterli	31-44	17-24	11-15	9-10	9-12	74-106
Hiç yeterli değil	17-30	9-16	6-10	4-7	5-8	41-73

Farkındalık alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 85 (17x5) en düşük puan ise 17 (17x1); bağlamsal kullanım alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 45 (9x5) en düşük puan ise 9 (9x1); güvenli katılım alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 30 (6x5) en düşük puan ise 6 (6x1); dijital kimlik yönetimi alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 20 (4x5) en düşük puan ise 4 (4x1); temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 25 (5x5) en düşük puan ise 5 (5x1) ve ölçeğin bütününden alınabilecek en yüksek puan 205 (41x5) en düşük puan ise 41 (41x1) olarak belirlenmiştir.

Dijital okuryazarlıklara ilişkin değerlendirme ortalamalarının belli değişkenlere göre anlamlı değişip değişmediğini incelemek için tek yönlü ANOVA, bağımsız gruplar için t testi; anne ve babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme puanlarının anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğini test etmek için ise ilişkili ölçümler için t testi kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarının anlamlı çıkması durumunda varyansların eşit olduğu durumda LSD ve eşit olmaması durumunda Tamhane çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p=.05$ olarak alınmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Bulgular sırası ile anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirmeleri, çocuklarına ilişkin değerlendirmeleri ve iki grup değerlendirmesinin karşılaştırılması olmak üzere üç ana grupta ele alınmıştır.

Anne ve Babaların Kendilerine İlişkin Değerlendirmeleri

Anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamalarıyla ilgili betimsel istatistiklerin yer aldığı Çizelge 4'ün incelenmesinden anlaşılabileceği gibi; anne ve babaların ölçeğin tümünden aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması 164.20'dir. Ölçeğin bütünü için belirlenen puan aralıkları dikkate alındığında bu puan, "Çok Yeterli" düzeyine karşılık gelmektedir. Alt ölçeklerden alınan toplam puanların aritmetik ortalamaları; farkındalık alt ölçeği için 70.77 iken bağlamsal kullanım alt ölçeği için 35.77, güvenli katılım alt ölçeği için 22.34, dijital kimlik yönetimi alt ölçeği için 15.95 ve temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeği için 19.57'dir. Bu puanların her biri, ilgili ölçekler için belirlenen puan aralıkları itibarı ile "Çok Yeterli" kategorisine karşılık gelmektedir.

Çizelge 5. Anne ve Babaların Kendilerine İlişkin Değerlendirmeleriyle İlgili Betimsel İstatistikler

Ölçek	n	En küçük	En Büyük	Ort.	SS	Düzyey
Farkındalık	309	17	85	70.77	16.432	Çok Yeterli
Bağlamsal Kullanım	309	9	45	35.57	11.016	Çok Yeterli
Güvenli Katılım	309	6	30	22.34		Çok Yeterli
Dijital Kimlik Yönetimi	309	4	20	15.95	4.508	Çok Yeterli
Temel Araç ve Ortam Bilgisi	309	5	25	19.57	5.304	Çok Yeterli
Dijital Okuryazarlık	309	41	205	164.20	40.661	Çok Yeterli

Anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamalarının cinsiyete göre değişip değişmediğini incelemek için uygulanan

bağımsız örneklemeler için t testi sonuçları Çizelge 5'te özetlenmiştir. Annelerin kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamaları ($X=156.38$) ile babaların ortalamaları ($X=169.88$) arasında babalar lehine ortaya çıkan 13.506 puanlık farkın anlamlı [$t(251.664) = -2.848, p=.005$] olduğu görülmüştür.

Çizelge 6. Anne ve Babaların Kendilerine İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyete Göre Değişiminin Bağımsız Gruplar için t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	X	Fark	SH _{fark}	Ss	t	p
Kadın	130	156.38	-13.506	4.743	251.664	-2.848	.005*
Erkek	179	169.88					

Anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamalarının yaş gruplarına göre değişimine ilişkin betimsel istatistik değerleri Çizelge 6'da görülmektedir. Kendilerine ilişkin değerlendirme ortalamalarının yaşa göre anlamlı olarak değişip değişmediğini incelemek için uygulanan tek boyutlu varyans analizi sonuçları incelendiğinde (bkz. Çizelge 7), anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamaları yaşa göre anlamlı olarak değişmektedir [$F(4-304)=3.97, p=.004$].

Çizelge 7. Anne ve Babaların Kendilerine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşa Göre Değişiminin Betimsel İstatistik Değerleri

Yaş grupları	n	X	SS
20 ve altı	6	105.33	57.01
21 ila 30 yaş arası	34	164.21	45.11
31 ila 40 yaş arası	110	161.81	42.32
41 ila 50 yaş arası	145	169.01	36.08
51 ve üstü	14	158.36	37.17
Toplam	309	164.20	40.66

Anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirmelerinin yaşa göre tek yönlü varyans analiziyle bulunan anlamlı farkın, hangi yaş grupları arasında olduğunu saptamak için LSD testi uygulanmıştır.

Çizelge 8. Anne ve Babaların Kendilerine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşa Göre Değişiminin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	25258.49	4	6314.62	3.97	.004
Gruplariçi	483965.07	304	1591.99		
Toplam	509223.56	308			

LSD çoklu karşılaştırma test sonuçlarından (bkz.Çizelge 8) ve elde edilen bulgulara göre: 21 ila 30 yaş ($X=164.21$), 31 ila 40 yaş ($X=161.81$), 41 ila 50 yaş ($X=169.01$) ve 51 yaş ve üstü aralığındaki ($X=158.36$) anne ve babaların dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamaları 20 yaş ve altındaki anne ve babaların ortalamalarından ($X=105.33$) daha yüksektir.

Çizelge 9. Anne ve Babaların Kendilerine İlişkin Değerlendirmelerinin Yaşa Göre Değişiminin LSD Testi Sonuçları

(I) Yas	(J) Yas	(I-J)	p
21 ila 30 yaş arası	20 yaş ve altı	58.873*	.001
31 ila 40 yaş arası	20 yaş ve altı	56.476*	.001
41 ila 50 yaş arası	20 yaş ve altı	63.680*	.000
51 yaş ve üstü	20 yaş ve altı	53.024*	.007

Anne ve Babaların Çocuklarına İlişkin Değerlendirmeleri

Anne ve babaların çocuklarının dijital okuryazarlık durumlarına ilişkin değerlendirmelerinin betimsel istatistik değerlerinin verildiği Çizelge 9 incelendiğinde, ölçeğin bütününden alınan puanların ortalamasının 134.09 olduğu görülmektedir. Ölçeğin bütünü için belirlenen puan aralıkları dikkate alındığında düzey olarak “Orta Yeterli” kategorisine karşılık gelmektedir. Alt ölçeklerden alınan toplam puanların aritmetik ortalamaları; farkındalık alt ölçeği için 57.16, bağlamsal kullanım alt ölçeği için 29.78, güvenli katılım alt ölçeği için 18.83, dijital kimlik yönetimi alt ölçeği için 11.52, temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeği için 16.80’dir. İlgili alt ölçekler için belirlenen puan aralıkları dikkate alındığında temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeğinin kategori olarak “Çok Yeterli” düzeyine karşılık

gelirken farkındalık, bağlamsal kullanım, dijital kimlik yönetimi ve güvenli katılım alt ölçeklerinin düzey olarak “Orta Yeterli” kategorisine karşılık gelmektedir.

Çizelge 10. Anne ve Babaların Çocuklarına İlişkin Değerlendirmeleriyle İlgili Betimsel İstatistikler

Ölçek	n	En küçük	En Büyük	AO	SS	Düzyey
Farkındalık	309	17	85	57.16	17.130	Orta yeterli
Bağlamsal Kullanım	309	9	45	29.78	11.663	Orta yeterli
Güvenli Katılım	309	6	30	18.83	7.903	Orta yeterli
Dijital Kimlik Yönetimi	309	4	20	11.52	5.289	Orta yeterli
Temel Araç ve Ortam Bilgisi	309	5	25	16.80	5.572	Çok yeterli
Dijital Okuryazarlık	309	41	205	134.09	43.271	Orta yeterli

Anne ve Babaların Kendilerine ve Çocuklarına İlişkin Değerlendirmeleri Arasındaki Farklar

Anne ve babaların kendilerine ve çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamaları arasında hem tüm ölçek düzeyinde hem de alt ölçekler düzeyinde, anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını varsa bu farkın yönünü belirlemek için uygulanan ilişkili ölçümler için t testi analiz sonuçları Çizelge 10’da özetlenmiştir. Tüm ölçek düzeyinde anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamaları 164.20 ve çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamaları 134.09 arasında anne ve babalar lehine oluşan 30.110 puan farkının anlamlı olduğu [$t(308)=9.52, p=.000$] görülmektedir. Alt ölçekler düzeyinde bakıldığında; farkındalık ölçeği için anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirme ortalamaları 70.77 ve çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamaları 57.16 arasında anne ve babalar lehine oluşan 13.618 puan farkının anlamlı olduğu [$t(308)=11.62, p=.000$], bağlamsal kullanım ölçeği için anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirme ortalamaları 35.57 ve çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamaları 29.78 arasında anne ve babalar lehine oluşan 5.783 puan farkının anlamlı olduğu [$t(308)=6.794, p=.000$], güvenli katılım ölçeği

için anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirme ortalamaları 22.34 ve çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamaları 18.83 arasında anne ve babalar lehine oluşan 3.51 puan farkının anlamlı olduğu [$t(308)=5.76, p=.000$], dijital kimlik yönetimi ölçeği için anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirme ortalamaları 15.95 ve çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamaları 11.52 arasında anne ve babalar lehine oluşan 4.434 puan farkının anlamlı olduğu [$t(308)=11.68, p=.000$] ve temel araç ve ortam bilgisi ölçeği için anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirme ortalamaları 19.57 ve çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamaları 16.80 arasında anne ve babalar lehine oluşan 2.76 puan farkının anlamlı olduğu [$t(308)=6.77, p=.000$] görülmektedir.

Çizelge 11. Anne ve Babaların Kendilerine ve Çocuklarına İlişkin Değerlendirmeleri Arasındaki Farka İlişkin İlişkili Ölçümler için t Testi Analiz Sonuçları

Ölçek		X	Fark	S	r	Sd	t	p
Farkındalık	Kendileri	70.77	13.62	16.43	.25	308	11.62	.000
	Çocukları	57.16		17.13				
Bağlamsal kullanım	Kendileri	35.57	5.78	11.02	.13	308	6.79	.000
	Çocukları	29.78		11.66				
Güvenli katılım	Kendileri	22.34	3.51	7.55	.04	308	5.76	.000
	Çocukları	18.83		7.90				
Dijital kimlik yönetimi	Kendileri	15.95	4.43	4.51	.08	308	11.68	.000
	Çocukları	11.52		5.29				
Temel araç ve ortam bilgisi	Kendileri	19.57	2.76	5.30	.13	308	6.77	.000
	Çocukları	16.80		5.57				
Dijital okuryazarlık	Kendileri	164.20	30.11	40.66	.12	308	9.52	.000
	Çocukları	134.09		43.27				

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularının ortaya koyduğu en genel sonuç, anne ve babaların kendilerini dijital okuryazarlık bakımından “Çok Yeterli”, çocuklarını ise “Orta Yeterlikte”; başka bir söyleyişle kendi okuryazarlık düzeylerini, çocuklarından daha yüksek olarak değerlendirmekte olduklarıdır. Daha ayrıntılı sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

1. Anne ve babalar ölçeğinin bütünü ve alt ölçekler düzeyinde kendilerini dijital okuryazarlık konusunda çok yeterli olarak değerlendirmektedirler.
2. Babalar annelere göre dijital yeterliklere daha çok hâkim olduklarını düşünmekte veya dijital okuryazarlık konusunda kendilerini daha iyi değerlendirmektedirler. Anne ve babalarla yapılmış az sayıda araştırmalardan biri olan ve anne ve babaların farklı alanlardaki okuryazarlığını ölçe de bir fikir vermesi açısından Dinçer’in araştırması önemlidir. Bulguları, araştırma bulgularımızla paraleldir (Dincer, 2012). Yine öğretmen adaylarıyla yapılan başka bir araştırma, erkek adayların dijital okuryazarlık değerlendirmesi kadın adaylardan yüksek olduğu bulgusu araştırma bulgularımıza benzerlik göstermiştir (Kıyıcı, 2008).
3. 20 yaş ve altı genç anne babalar veya çocuğun ebeveyni, daha ileri yaştaki ebeveynlere göre dijital okuryazarlık bakımından kendilerini daha düşük seviyede değerlendirmektedirler. Ebeveynlerin kendi dijital okuryazarlık değerlendirmelerinde yaşla beraber bir artış kaynağının olası nedenlerinden birisi: çocuk büyüdükçe ve ebeveynin kendi yaşı arttıkça gelişen ihtiyaçlarını ele alma, bunlara karşılık gelebilme veya yaşın artmasıyla beraber artan bilinç, eğitim seviyesiyle dijital çağın gereklerine uyum sağlama gereksiniminin artması gösterilebilir.
4. Anne ve babalar genel olarak çocuklarının dijital okuryazarlıklarını orta düzeyde görmektedirler. Farkındalık, bağlamsal kullanım, güvenli katılım, dijital kimlik yönetimi alt ölçekleri bağlamında da durum aynıken temel araç ve ortam bilgisi alt ölçeğinde ise anne ve babaların çocuklarına ilişkin değerlendirmeleri daha olumludur ve çok yeterli düzeyindedir. Bu sonuç uygulama öncesinde konuşulan anne ve babaların genel düşüncesiyle ve bilinen yaygın görüşle tutarlıdır.
5. Anne ve babaların kendilerine ilişkin dijital okuryazarlık değerlendirme ortalamaları çocuklarına ilişkin değerlendirme ortalamalarından hem tüm ölçek düzeyinde hem de alt ölçekler düzeyinde anlamlı olarak yüksektir. Türkiye’deki anne ve babalar, çocuklarının internet kullanımı veya dijital teknolojilerle geçirdikleri zaman konusunda interneti ve dijital teknolojileri çağdaş yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak görmektedirler (Kabakci, Odabasi, & Coklar, 2008; Odabasi, 2005). Fakat anne ve babaların sınırlayıcı, kural koyucu bir anne ve baba stili sergilemeleri (Livingstone vd., 2011) ve bu teknolojilerin kendi çocuklarına verimli, etkin kullanımı konusunda bilinçli davranmamaları, çocukların bu

teknolojilerle yeterli ve verimli bir şekilde zaman geçirememelerine neden olmuş olabilir. Bunun sonucunda ise çocukların; bu teknolojilerin eğitsel ve sosyal katkılarından mahrum kalmalarına ve bir takım önemli yeterlikler konusunda -farkındalık, bağlamsal kullanım, dijital kimlik yönetimi ve güvenli katılım gibi- anne ve babaların, çocuklarını kendilerine göre daha düşük değerlendirmelerine neden olmuş olabilir. Nitekim Livingstone ve diğerleri (2011) tarafından, çocukların birtakım temel becerilerde eksik olduğu ifade edilmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgu ve deneyimlerden yola çıkılarak, dijital okuryazarlık ile ilgili olarak ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler şunlardır:

1. Bu araştırmada dijital okuryazarlık konusunda anne ve babaların görüşleri alınmıştır. Böyle bir yöntem anne ve babalar açısından bir öz değerlendirme, çocuklar açısından ise dolaylı bir ölçme niteliği taşımaktadır. Bu durum fikir verici olmakla birlikte yanıltıcı da olabilmektedir. Konu ile ilgili olarak, örneğin gözlem tekniği, bilgi ve beceri testleri gibi daha doğrudan yöntem ve araçların kullanıldığı araştırmaların da yapılmasında yarar görülmektedir.
2. İstisnalar olmakla birlikte araştırma alan yazınında oldukça yaygın bir kavram duyarsızlığı dikkat çekmektedir. Çoğu araştırma, dijital okuryazarlıkla ilgili belli kavramları bütünsellikten uzak bir şekilde ele almaktadır. Bu konuda ileride yapılacak araştırmaların, dijital okuryazarlık kavramı ile bu kavramın ayrılmaz boyutlarına duyarlı bir kavramsal çerçeveye dayalı olarak planlanıp gerçekleştirilmesinde önemli yarar görülmektedir.
3. İleride yapılacak araştırmalarda fazlaca popüler olan anne ve babalar ile çocukları arasında çocuklar lehine uçurumlar olduğu, çocukların dijital yeterliklerinin çok gelişmiş olduğu, bu konuda çocukların okula ve eğitime ihtiyaçları olmadığı gibi aşırı genellemeci ve yüzeysel yaklaşımlara eleştirel yaklaşan araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Ala-Mutka, K. (2011). *Mapping Digital Competence: Towards a Conceptual Understanding* (Sy JRC67075). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Belshaw, D. A. (2012). *What is 'digital literacy'? A pragmatic investigation* (PhD Thesis). Durham University.
- Cavanaugh, C., Gillan, K. J., Kromrey, J., Hess, M., & Blomeyer, R. (2004). The effects of distance education on K-12 student outcomes: A meta-analysis. *Learning Point Associates/North Central Regional Educational Laboratory (NCREL)*.
- Cho, C.-H., & Cheon, H. J. (2005). Children's exposure to negative Internet content: Effects of family context. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(4), 488-509.
- Çankaya, S., & Odabaşı, H. F. (2009). Parental controls on children's computer and Internet use. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1105-1109. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.199>
- Dincer, S. (2012). A study of the Relationship between Pupils and Parents' Computer Literacy Level and Use. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 484-489. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.146>
- European Union (2006). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Geliş tarihi 01 Eylül 2014, gönderen <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. SAGE Publications Ltd.
- Haddon, L., & Livingstone, S. (2012). EU Kids Online: National perspectives. *EU Kids Online, The London School of Economics and Political Science, London, UK*.
- IBSA. (2010). *Innovation & Business Skills Australia*. Geliş tarihi 23 Eylül 2014, gönderen <https://www.yumpu.com/en/document/read/36192920/download-file-innovation-business-skills-australia>
- Jackson, L. A., Von Eye, A., Biocca, F. A., Barbatsis, G., Zhao, Y., & Fitzgerald, H. E. (2006). Does home internet use influence the academic performance of low-income children? *Developmental psychology*, 42(3), 429.
- JISC. (2009). Developing digital literacies | Jisc. Geliş tarihi 30 Eylül 2014, gönderen <https://www.jisc.ac.uk/full-guide/developing-digital-literacies>

- Johnson, G. M. (2010). Young children's Internet use at home and school: Patterns and profiles. *Journal of Early Childhood Research*, 8(3), 282-293. <https://doi.org/10.1177/1476718X10379783>
- Kabakci, I., Odabasi, H. F., & Coklar, A. N. (2008). Parents' views about internet use of their children. *International journal of education and information technologies*, 2(4), 248-255.
- Karasar, N. (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. *Ankara: Am Yayıncılık*.
- Kıyıcı, M. (2008). Öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *EU kids online II: Final report 2011*. London, UK: London School of Economics and Political Science.
- Martin, A. (2005). DigEuLit—a European framework for digital literacy: A progress report. *Journal of eLiteracy*, 2(2), 130-136.
- Martin, A. (2008). Digital literacy and the “digital society”. M. Knobel (Ed.), *Digital literacies: Concepts, policies and practices* (C. 30, ss. 151-176). Peter Lang New York, NY.
- OECD (2016), "Does it matter how much time students spend on line outside of school?", *PISA in Focus*, No. 59, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5jm5fb7cq0zp-en>.
- Odabasi, H. F. (2005). Parent's Views on Internet Use. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 4(1), 38-45.
- Pool, C. R. (1997). A new digital literacy: A conversation with Paul Gilster. *Educational Leadership*, 55(3), 6-11.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants/On the Horizon. MCB University. *Press*, 9(5).
- TÜİK (2013). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. Geliş tarihi 5 Aralık 2014, gönderen <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=06-15-Yas-Grubu-Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanimi-Ve-Medya-2013-15866>
- Valcke, M., De Wever, B., Van Keer, H., & Schellens, T. (2011). Long-term study of safe Internet use of young children. *Computers & Education*, 57(1), 1292-1305. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.01.010>
- Van Deursen, A. J. (2010). *Internet Skills: Vital assets in an information society: Gildeprint* (PhD Thesis). Netherlands: University of Twente.

Vasile, C. (2012). Digital era psychology – studies on cognitive changes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 33, 732-736.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.01.218>

Young, K. (2008). Toward a model for the study of children's informal Internet use. *Computers in Human Behavior*, 24(2), 173-184.

EK

DİJİTAL OKURYAZARLIK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

KENDİNİZ					“Tam Yeterli” için 5, “Çok Yeterli” için 4, “Orta Yeterlilikte” için 3, “Az Yeterli” için 2, “Hiç Yeterli Değil” için 1 rakamının altına (X) işareti koyunuz.	ÇOCUĞUNUZ				
1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
					1. Kullandığı dijital araçlarda karşılaştığı basit sorunları giderebilme					
					2. USB, DVD, harici disk gibi ortamların birinden diğerine dosya aktarabilme					
					3. Dijital teknolojilerde donanım ve yazılımın ne işe yaradığını bilme					
					4. İnternete bağlanabilmek için ne tür donanım ve yazılımlara ihtiyaç olduğunu bilme					
					5. Kendi ihtiyacına ve koşullarına uygun dijital araçları seçebilme					
					6. Kendi beklentilerine ve koşullarına uygun İnternet Servis Sağlayıcı seçebilme					
					7. Çevrimiçi ortamda okul, hastane, bankacılık hizmetleri ve otel rezervasyonu gibi çevrimiçi işlemler gerçekleştirebilme					
					8. İnternet bağlantılı araçları kullanarak elektronik posta gönderebilme ve gelen elektronik postayı açabilme					
					9. Göndereceği elektronik postaya dosya ekleme ve gelen elektronik posta ekindeki dosyayı açabilme					
					10. En az bir kelime işlem (Word, Wordpad gibi) yazılımını kullanabilme					
					11. En az bir tablolu (Excel gibi) yazılımını kullanabilme					
					12. En az bir sunu hazırlama (Powerpoint gibi) yazılımını kullanabilme					

				13. İhtiyaç duyduğu, ses, yazı ya da resim türü içeriği internetten bilgisayara indirebilme ve kopyalayabilme					
				14. Bilgisayarda kayıtlı bir belgenin yazıcıdan çıktısını alabilme					
				16. Arama motorlarında ve veri tabanlarında arama yaparken arama seçeneklerini kullanabilme					
				17. Çevrimiçi bilgi kaynaklarının yanı sıra kitap, dergi, gazete gibi basılı kaynaklardan da yararlanmaya özen gösterme					
				18. Dijital ortamlardaki bilgilerin kendi amacı açısından kullanışlılığını değerlendirebilme					
				19. Dijital ortamdaki bilgileri kullanırken eleştirel ve temkinli davranabilme					
				20. Sosyal ağlar, paylaşım siteleri ve çevrimiçi topluluklarda karşılaşılabilen riskleri bilme					
				21. İletişim, sosyalleşme ve işbirliği için çevrimiçi ortamları, diğer insanlarla yüz yüze iletişimini azaltmayacak şekilde kullanma					
				22. Dünyada gerçekleşen toplumsal gelişmeler konusunda, dijital medyanın basılı medyaya göre daha güncel bilgiler sağladığını bilme					
				23. Dijital ortamlarda karşılaştığı ve asıl amacı reklam ya da etki yaratma olan mesaj ya da içerikleri fark edebilme					
				24. Dijital ortamlarda sunulan mesajı ya da içeriği, sunan kişi ya da kuruluşların sunuş tarzından etkilenmeden anlamlandırabilme					
				25. Dijital ortamlarından gelebilecek olası zararlardan korunabilmeleri için bireylere en azından temel düzeyde bir eğitim verilmesini önemseme					
				26. Dijital ortamlardan yararlanmayı demokratik yaşamın ve aktif yurttaşlığın göstergesi olarak görme					

				27. Dijital ortamların, bireyin dünya görüşünün, değerlerinin ve alışkanlıklarının biçimlenmesindeki önemini bilme					
				28. Dijital ortamların, bireyin yaşam boyu öğrenmesine önemli katkılar sağlayabileceğinin farkında olma					
				29. Dijital ortamlar aracılığı ile bilgi paylaşımında bulunurken etik ve sorumlu davranma					
				30. Dijital ortamlardaki içerikleri kullanırken, içerik sahiplerinin fikri ve yasal haklarına uygun davranma					
				31. Uygun programları kullanarak resim, ses ve video dosyaları oluşturabilme veya oluşturulmuş içerik üzerinde değişiklik yapabilme					
				32. Sosyal ağlar, forumlar, topluluklar ve paylaşım siteleri gibi dijital ortamlardan en az birisine aktif olarak katılabilme					
				33. Sosyal ağlar, forumlar, topluluklar ve paylaşım siteleri gibi dijital ortamlardan en az birisinde bilgi, belge, dosya paylaşabilme					
				34. Dijital ortamlarda gerçekleştirilen faaliyetler için geçerli yasal ve sosyal kurallara uygun davranma					
				35. Dijital ortamlarda, geçerli yasal ve sosyal kurallara uygun davranmamanın olası sonuçları hakkında fikir sahibi olma					
				36. Herhangi bir internet tarayıcısının gizlilik ve güvenlik ayarlarını, kendi uygun göreceği şekilde yapabilme					
				37. Dijital araçları kullanırken, kullanıcı şifresi oluşturma, virüs koruma yazılımı kullanma gibi güvenlik önlemlerini alabilme					
				38. Dijital ortamları kullanırken çevrimiçi saldırı, virüs bulaşması ve kimlik bilgilerinin çalınması gibi durumları fark edebilme					

				38. Gezindiği dijital ortamlarda, sonradan başkaları tarafından belirlenip, kendisi aleyhine kullanılabilecek özel bilgiler bırakmama					
				39. Dijital ortamlarda başkaları ile paylaşmasında sakınca olan ve olmayan kişisel bilgileri ayırt edebilme					
				40. Dijital ortamlarda çevrimiçi saldırı, kimlik hırsızlığı gibi eylemlerin yaratacağı bireysel, yasal ve sosyal sonuçları bilme					
				41. Kullandığı web sitelerinin gizlilik politikalarının, kullanıcı olarak kendisi açısından önemini değerlendirebilme					

EXTENDED ABSTRACT

The purpose of this research is to reveal digital literacy evaluations of parents on themselves and their children at primary, middle and high school both separately and comparatively and to understand if these evaluations change depending on parent's sex and age.

Within this framework, the research is planned and conducted according to relational scanning model. The work group of the research consists of 309 mothers and fathers whose children are at primary, middle and high school. 42.1 percent of participants are mothers (N=130) and 57.9 percent of them are fathers (N=179). To determine digital literacy evaluations of parents on themselves and their children digital literacy scale is used that was developed by the researcher. After examining the related literature, a pool is created consisting of 69 items. In accordance with the study on scope validity of the created items, experts who are specialists of assessment and evaluation and educational technology were applied. After expert examination, 7 items that were inappropriate as content were eliminated and some items were changed that were inappropriate as statement or content. As a result of expert evaluations 62 items were made suitable for prepractice to study on scale validity and reliability. Exploratory factor analysis (component basic analysis) was applied to data obtained by the prepractice. While looking the sample size used in prepractice if it was suitable or not for components basic analysis it was seen that KMO is .940 which means is enough for component basic analysis. In order to test the suitability of data the result of Bartlett test ($p=.00$) was also observed as meaningful. During the analysis varimax rotation technique was applied. 21 items were eliminated from scale because they were overlapping. As a result, Digital literacy evaluation scale that consists of 41 items occurs in five sub-dimensions; these sub-dimensions's variance is 73.6 %. These dimensions are that consisting of 17 items of awareness, 9 items of contextual usage, 6 items safe participation, 4 items of digital identity management and 5 items of basic tools and media knowledge. Cronbach alpha value that is one of the internal consistency scale was calculated for reliability of both whole scale and sub-scales. Calculated Cronbach alpha value was .980 for whole scale consisting of 41 items, .968 for awareness sub-scale consisting of 17 items, .958 for contextual usage consisting of 9 items, .908 for digital identity management consisting of 4 items, .928 for safe participation sub-scale consisting of 6 items and .899 for basic tools and media knowledge sub-scale consisting of 5 items. Application of digital literacy evaluation scale was practiced between October and November 2014 on social network through the website digiliteracy.net that was prepared online academic and professional forms with explanative informations.

Arithmetic mean of parent' total score they got from whole scale was $X=164.20$. When taken into considerations of the score range determined for whole scale,

this score is equal to “very sufficient”. A common tendency was also seen in sub-scales. In other words, parents accept themselves “very sufficient” both at level of whole scale and sub-scales.

As a result of unpaired t-test which was applied to understand if the evaluation of parents about their digital literacy evaluation means changes or not depending on their gender, digital literacy evaluation means of mother were $X=156.38$ and those of fathers were $X=169.88$ which means there is a 13.506 difference and this difference is significant in favor of men so fathers think that they have more digital qualifications than mothers.

As a result of one-way analysis of variance which was applied to see if the evaluations of parents about their digital literacy means change or not depending on their age, parent’s digital literacy evaluation means change [$F(4-304)=3.97$, $p=.004$] logically depending on their age. In other words parent’s age is an effective factor when assessing their own digital literacy. The LSD test was applied to determine between which age groups the significant difference was found by the one-way analysis of variance according to age of the digital literacy assessments of the mothers and fathers. According to the LSD multiple comparison test results: the mean digital literacy evaluation of mothers and fathers aged 21 to 30 ($X=164.21$), 31 to 40 years old ($X=161.81$), 41 to 50 years old ($X=169.01$), and 51 years and older ($X=158.36$) are higher than the averages of mothers and fathers aged 20 and younger ($X=105.33$).

When examining parent’s descriptive statistical rate about their children’s digital literacy status, it was seen that the score average taken from whole scale is $X=134.09$. When taken into consideration of the score range determined for whole scale, it is equal to “medium sufficient” category. This finding is contrary to the common belief that children use digital technologies better and they are more qualified.

At the level of whole scale, the evaluation of parents about their digital literacy means were $X=164.20$ and that about their children’s evaluation means were $X=134.09$ which means there is a 30.110 majority for the benefit of parents [$t(308)=9.523$, $p=.00$] and it was logical. A common tendency was seen at the level of both whole scales and sub-scales. This means parents think that they have more digital qualifications than their childrens.

YAZAR HAKKINDA

Lisans eğitimini 2009 yılında Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünde tamamlayan Çiğdem Acar, 2009 yılından beri Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı taşra biriminde bilişim teknolojileri öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Yüksek lisans eğitimini 2015 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Teknolojisi programında tamamlamış ve aynı yıl Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Teknolojisi doktora programına başlamıştır. Akademik ilgi alanları: kültürel farklılıklar ve çevrimiçi öğrenme, uzaktan eğitimde dezavantajlı gruplar. Eposta: cgdmacar86@gmail.com

ABOUT THE AUTHOR

Çiğdem Acar, who completed her undergraduate education at Çukurova University Faculty of Education Department of Computer and Instructional Technologies in 2009, has been working as an information technologies teacher in the provincial unit of the Ministry of National Education since 2009. He completed his master's degree in Educational Technology program of Ankara University Educational Sciences Institute in 2015 and started Educational Technology doctorate program at Ankara University Educational Sciences Institute in the same year. Academic interests: cultural differences and online learning, disadvantaged groups in distance education. Email: cgdmacar86@gmail.com.
